

Hornulke - ny fiskeart for Østfold

JAN G. ANDERSEN, OTTAR ANDERSEN, ANN KRISTIN HALVORSRUD, FINN LINDBLAD, STEIN VIDAR LUND & INGVAR SPIKKELAND

Andersen, J.G., Andersen, O., Halvorsrud, A.K., Lindblad, F., Lund, S.V. & Spikkeland, I. 1998. Hornulke - ny fiskeart for Østfold. *Natur i Østfold* 17(1-2): 5-6.

Den 4-5. september 1998 ble hornulke *Myxocephalus quadricornis* påvist for første gang i Østfold i grensesjøen Store Le i området sør for Nebba i Marker kommune. Ett individ ble tatt med garn på 20-30 m dyp, den andre ble funnet i magesekken til en lake *Lota lota* fanget på samme dyp 300-400 m fra den første lokaliteten. Arten er i Norge tidligere kun påvist i Mjøsa.

*Jan G. Andersen, Ottar Andersen, Ann Kristin Halvorsrud, Finn Lindblad, Stein Vidar Lund. Adresse (alle): 1870 Ørje
Ingvar Spikkeland, Buer, 1870 Ørje. E-post: isp@riff.hiof.no*

Prøvefiske

Under prøvefiske i Store Le i Marker kommune 4.-5. september 1998 ble hornulke *Myxocephalus quadricornis* (L.) for første gang påvist i Østfold. Dette er det andre funnet av hornulke i Norge, etter at arten først ble påvist i Mjøsa i 1978 (Sandlund 1979). Hornulke er tidligere funnet i den svenske delen av Store Le. Et eksemplar ble fanget i 1979 i sjøens mellomste del i forbindelse med en limnologisk undersøkelse (Henrikson et al. 1980). Det var derfor ikke uventet at arten nå også ble påvist på norsk side. Artens levesett på dypt vann gjør den imidlertid vanskelig å registrere.

Prøvefisket i Store Le i 1998 foregikk i innsjøens hovedbasseng, like sør for grensehalvøya Nebba. Under fisket ble 2 hornulker registrert. Et ind. (fig. 1) ble fanget i bunngarn med maskevidde 10 mm på 25-30 m dyp et par hundre meter sørvest for Nebbas sørspiss, like ved riksgrensen. Det andre eksemplaret ble funnet i magesekken til en lake *Lota lota* tatt i bunngarn på 25-30 m dyp 300-400 m vest for den første lokaliteten.

Lett kjennelig art

Hornulka er lett å gjenkjenne på de grove taggene eller piggene på gjellelokkene, og de lange

finnestrålene i bakre ryggfinne (se fig. 1). Individet som ble fanget i garn var 9,2 cm langt, og vekten var 8,5 g. Den hadde ikke hornknuter på hodet slik en finner hos populasjonene i Østersjøen og i Arktis.

Dette stemmer forøvrig bra med det som ellers er funnet hos mange av ferskvannspopulasjonene hos denne arten i Skandinavia (Sandlund 1979, Henrikson et al. 1980). Det andre individet, som var noe mindre, hadde derimot små antydninger til «horn» på hodet. Dette er en interessant observasjon, da en har ment at hornulkene i alle de svenske sjøene unntatt Väneren, Vätteren og Mälaren mangler «horn» (Henrikson et al. 1980).

Utbredelse

Hornulka er egentlig en arktisk brakkvannfisk med sirkumpolar utbredelse. Dessuten finnes den i Bottenvika og Østersjøen ned til Kalmar-traktene i Sverige. Videre er den funnet i noen russiske og finske innsjøer, og i et tjuetalls svenske sjøer (Henrikson et al. 1980), ved siden av de to lokalitetene i Norge. Arten er blitt regnet som en såkalt «istidsimmigrant» på linje med krepsdyrene *Limnocalanus*, *Mysis*, *Pallacea*, *Pontoporeia*, *Gammaracanthus* og *Mesidothea* (Mathiesen 1953, Lundberg 1957). Dette er basert på at de

har noenlunde lik utbredelse og synes å være kaldtvannsformer. De antas å ha spredt seg i israndsjøer langs innlandsisens sørkant mot slutten av siste istid. Det kan forøvrig tenkes at f.eks. dårlig konkurransevne kan ha bidratt til hornulkas og andre istidsimmigranternes begrensede utbredelse, ikke bare faktorer knyttet til spredningsmuligheter mot slutten av siste istid (Sandlund 1979).

Flere istidsimmigranter

I Store Le er 6 istidsimmigranter funnet, dvs. alle unntatt *Mesidothea*. Dette gjør sjøen helt enestående i norsk sammenheng. I Sverige er det bare Väneren og Vätteren som har alle 7 artene (Henrikson et al. 1980). Mjøsa er den nest rikeste istidsimmigrant-sjøen i Norge med 5 arter, der-

etter følger Rødenesjøen (Haldenvassdraget) og Øyeren (Glommavassdraget) med 4 arter hver (Mathiesen 1953, Vøllestad 1983).

Fiskesamfunnet i Store Le er også spesielt bl.a. ved at det er funnet tre ferskvannsulker der, både steinsmett *Cottus poecilopus* og hvitfinnet ferskvannsulke *Cottus gobio* i tillegg til hornulke. Ingen andre norske innsjøer og bare et fåtall svenske sjøer har et tilsvarende artsmangfold innen denne gruppen.

Morfologisk er også Store Le interessant ved at den har en dybde på 102 m, og et middeldyp på 50 m. Nedbørsfeltet er lite i forhold til innsjøens volum, slik at vannets teoretiske oppholdstid i sjøen blir svært lang, og er beregnet til 22 år (Henrikson et al. 1982). De dypeste områdene ligger nær riksgrensen, og innsjøen er den dypeste i Østfold. Både sjøens morfologi og spesielt dens artsmangfold av både fisk, krepsdyr, ferskvannssnegl og trolig også andre dyregrupper, gjør den til en av de mer interessante innsjøene her i landet.

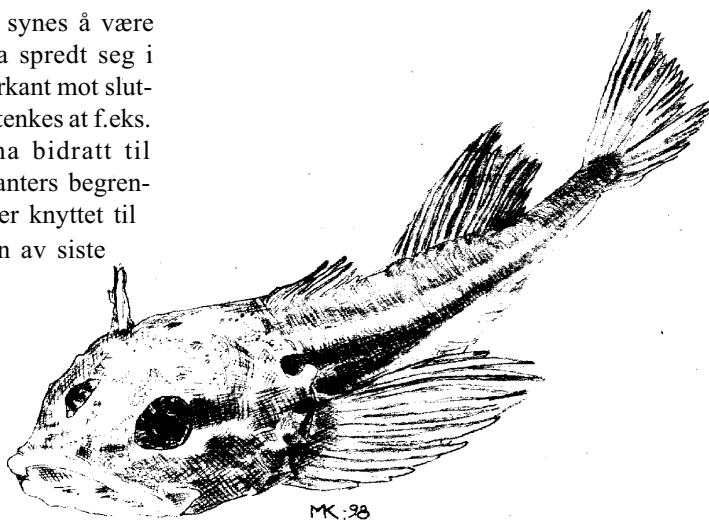

Fig. 1. Hornulke *Myxocephalus quadricornis* (L.) fanget i Store Le den 05.09.1998. Tegning: Monica Kristiansen

Litteratur

- Henrikson, L., Nyman, H.G. & Oscarson, H.G. 1980. Den glacialmarina relikten hornsimpa *Oncocottus quadricornis* (L.) påträffad i sjön Stora Le i Dalsland. *Fauna och Flora* 75: 269-270.
- Henrikson, L., Nyman, H. G. & Oscarson, H.G. 1982. En försuringsprognos för Stora Le - en sjö med unika naturvärden. *Fauna och Flora* 77: 1-8.
- Lundberg, F. 1957. Glacialmarina relikter i Västsverige. *Fauna och Flora* 57: 137-155.
- Mathiesen, O. A. 1953. Some investigation of the relict crustaceans in Norway with special reference to *Pontoporeia affinis* Lindström and *Pallacea quadrispinosa* G. O. Sars. *Nytt Mag. Zool.* 1: 49-86.
- Sandlund, O. T. 1979. Hornulke i Mjøsa - ny fiskeart for Norge. *Fauna* 32: 1-3.
- Vøllestad, L. A. 1983. Nye funn av istidsimmigrantene *Pontoporeia affinis*, *Pallacea quadrispinosa* og *Mysis relicta* i Norge. *Fauna* 36: 129-131.